

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

АНДРУСЯК І. П.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права
та конституціоналізму
(Національний університет «Львівська
політехніка»)

УДК 34:316.613.2
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.1>

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Стаття присвячена розробці рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству під час війни. Домашнє насильство в умовах війни представляє собою особливий виклик, який стає додатковим обтяжуючим елементом для вже вразливих громадянських популяцій.

Мотивовано, що Державна програма протидії домашньому насильству під час війни є критичним інструментом для забезпечення безпеки, захисту та підтримки постраждалих в умовах військового конфлікту, служить основою для розробки та реалізації конкретних заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству в умовах війни.

Перш за все, необхідно забезпечити постраждалих цивільних доступом до безперешкодної та ефективної системи екстреного реагування та допомоги. Це забезпечує створення та підтримку безпечних притулків та невідкладних служб, які надають допомогу та захист потерпілим. Крім того, необхідно розробити та впровадити освітні та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення свідомості про шляхи уникнення та запобігання домашньому насильству в умовах конфлікту. Цій кампанії необхідно надати важливу інформацію про права та можливості постраждалих. У цивільних осіб, які опинились у зоні бойових дій, важливо розрізняти спеціальні потреби та ризики, пов'язані з домашнім насильством, надання психологічної підтримки та консультацій, спрямованих на зміцнення резистентності до стресу та травматичних подій, є невід'ємною частиною боротьби з цією проблемою. Також слід акцентувати увагу на створенні прозорих та ефективних механізмах звітності та моніторингу соціального населення. Це включає в себе можливість анонімного звернення та забезпечення захисту потерпілих від помічників і правозахисних організацій. Також важливо наголосити на необхідності співпраці зі структурами правопорядку та судовими органами для ефективного притягнення винних осіб до відповідальності та запобігання повторним випадкам насильства.

У статті узагальнено інформаційно-технологічні заходи забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, що доречно використовувати в умовах війни.

Ключові слова: *військові дії, Програма запобігання та протидії, домашнє насильство, кризові ситуації, інформаційні ресурси, правосвідомість.*

Andrusiak I. P. Improving the legal regulation of prevention and countermeasures against domestic violence during wartime

The article is devoted to the development of recommendations for improving the legal regulation of prevention and countermeasures against domestic violence during war. The domestic population in conditions of war represents a special challenge that becomes an additional aggravating element for already vulnerable civilian populations.

It is motivated that the State Program for Combating Domestic Violence during Wartime is a critical tool for ensuring the safety, protection and support of victims in the conditions of a military conflict, and serves as the basis for the development and implementation of specific measures aimed at preventing and combating domestic violence in conditions of war.

First of all, it is necessary to ensure that affected civilians have access to an unhindered and effective system of emergency response and assistance. This ensures the establishment and maintenance of safe havens and emergency services that provide assistance and protection to victims. In addition, it is necessary to develop and implement educational and information campaigns aimed at raising awareness of ways to avoid and prevent domestic violence in conflict situations. This campaign needs to provide important information about the rights and opportunities of victims. It is important to distinguish between special needs and risks related to domestic violence in civilians who find themselves in a war zone, providing psychological support and counseling aimed at strengthening resistance to stress and traumatic events is an integral part of combating this problem. Attention should also be focused on the created transparent and effective reporting and monitoring mechanisms of the social population. This includes the possibility of anonymous appeal and protection of victims from helpers and human rights organizations. It is also important to emphasize the need for cooperation with law enforcement and judicial authorities to effectively bring perpetrators to justice and prevent recurrence of violence.

The article summarizes the information and technological measures to ensure the prevention and countermeasures against domestic violence, which should be used in wartime conditions.

Key words: *military action, Prevention and Counteraction Program, domestic violence, crisis situations, information resources, legal awareness.*

Вступ. Актуальність вивчення проблем домашнього суспільства є невід'ємною частиною сучасного наукового та соціального дискурсу, оскільки окреслена проблема стосується основних прав та свобод людини, її фізичного та психічного благополуччя, а також впливає на структуру та стабільність сімейного устрою. Домашнє насильство є постійною світовою проблемою, яка впливає на багато осіб незалежно від їх демографічних характеристик [1].

З погляду встановлення державної правової ідеології, дослідження причин та наслідків домашнього суспільства відкриває можливість глибокого аналізу соціокультурних, психологічних та етичних аспектів цього явища, дозволяє проникнути в сутність відносин між особистістю та суспільством, а також розкрити складні взаємодії індивідів та культурних цінностей. Вагомо також врахувати динаміку поширення домашнього насильства при кризових суспільно-політичних подіях, а також аналізувати культурні парадигми, які можуть сприяти формуванню агресивних менталітетів та патологічних моделей поведінки. З нормативно-правової точки зору, проблематика доктринального аналізу домашнього насильства базується на необхідності забезпечення прав та безпеки громадян, а також на створенні ефективних механізмів їх захисту та попередження подібних випадків у майбутньому, оскільки це негативне соціальне явище проникло достатньо глибоко в психосоціальну та

культурну матрицю суспільства. Проблеми потребує аналізу нормативно-правового забезпечення, яке регулює питання запобігання та протидії домашньому населенню із обов'язковим врахування механізмів впровадження та ефективність інструментів правового захисту потерпілих.

Проблема домашнього насильства є актуальною для всіх суспільств, тому окремі аспекти причин поширення, гендерної нерівності як фактору домашнього насильства, дотримання прав і свобод людини як принципу діяльності органів публічної влади досліджували представники національної та іноземної школи права, зокрема І. Хомишин, І. Жаровська, Ф. В. Веніславський, С. П. Погребняка, Н. П. Бортник, А. А. Вознюк та інші. Проте існує ряд невирішених наукових та практичних питань, що зумовлюють додатковий аналіз, серед яких особливої уваги потребує аналіз проблеми захисту жертв домашнього насильства під час військового стану.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству під час війни.

Результати дослідження. Розглядаючи проблему домашнього насильства з аксіологічного погляду, важливо врахувати, що це соціокультурне явище порушує основні моральні та етичні норми, ставлячи під загрозу вищої цінності гідності та індивідуальної свободи. Основні причини домашнього насильства можуть бути пов'язані з онтологічністю взаємин у родині, коли агресія стає частиною соціальної реальності. Ця онтологічна реальність може бути зумовлена впливом культурних, релігійних чи ідеологічних догм, що складають його уявлення про роль та права членів сім'ї. Дослідження проблем домашнього використання потребує ретельного аналізу та транскрипції відомостей про конкретні випадки, щоб забезпечити об'єктивність та точність подальшого аналізу. Ураховуючи це, можна застосувати стратегію запобігання та протидії домашньому населенню, що відповідає вищим аксіологічним принципам гідності, рівності та загальної свободи в суспільстві.

Вважаємо, що окрім вищевказаного, правова політика у сфері протидії та запобігання домашнього насильства повинна робити методологічний акцент на суспільно-політичні умови життя держави і суспільства. Мотивуємо свою позицію тим, що обов'язковість врахування суспільно-політичних умов для нормативного регулювання проблем домашнього насильства є невід'ємною частиною ефективної стратегії протидії цьому негативному явищу. Науковці (Piquero A. R., Jennings W. G., Jemison E., Kaukinen C., Knaul F. M.) вимагають приділити значну увагу політичним заходам і ресурсам, які необхідні для надання допомоги жертвам домашнього насильства та постраждалим від домашнього насильства, які можуть не отримувати необхідних послуг [2]. Наразі, в контексті сучасних суспільно-політичних реалій, стан проблем домашнього насильства збільшився різноманітними аспектами, які вимагають уваги та регулювання.

Одним із ключових аспектів є залежність від політичного клімату та стану правової системи. Зміцнення правової бази щодо захисту постраждалих та покарання винних у скоєнні домашнього насильства є великим кроком у вирішенні проблеми. Крім того, наявність дієвого механізму регулювання конфліктів та накладення відповідальності на насильників досягає успішності протидії цьому явищу.

До того ж, суспільна свідомість та готовність приймати та підтримувати постраждалих відіграє важливу роль у протидії цій проблемі. Звісно, активна громадська підтримка та свідомість про негативні наслідки домашнього насильства сприяють побудові суспільства, яке не терпить цього явища та готове до солідарності з жертвами. Урахування суспільно-політичних умов також означає адаптацію стратегії до особливостей місцевого контексту та культурних особливостей. Розуміння соціокультурного фону, де існує держава, дозволяє розробити програми та заходи, які найефективніше впливають на скорочення сімейного насильства та надання допомоги постраждалим.

Поряд з цим врахування умов суспільного життя сьогодення має включати й аспект боротьби з проблемою враховуючи військово-політичну реальність, демографічні та психологічні чинники суспільства. Домашнє насильство в умовах війни представляє собою

особливий виклик, який стає додатковим обтяжуючим елементом для вже вразливих громадянських популяцій. Воєнна обстановка створює агресивне, нестабільне середовище, де насильство може стати способом виявлення стресу та невпевненості. Водночас, це розвиток рефлексії щодо природи людської агресії та можливих шляхів подолання конфліктів у військовому контексті.

При нормотворчому регулюванні проблеми, а особливо в контексті правозастосування необхідно врахувати особливі аспекти, пов'язані із захистом прав та інтересів постраждалих від домашнього населення під час війни. У цій складній ситуації важливо врахувати всі аспекти, починаючи від психологічного впливу війни на психіку людини та завершуючи розробку ефективних юридичних механізмів захисту прав та свободи потерпілих.

На нашу думку, вказане повинно включати розробку та реалізацію спеціальних програм та заходів, спрямованих на попередження та протидію домашньому насильству під час війни, зокрема назріла суттєва необхідність розробки Державної програми попередження та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану. Нині правове регулювання проблематики включає наявність спеціального законодавчого акту – ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та й урядової програми «Державна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» [3]. Проти сьогоднішнього правового регулювання та інституційно-організаційні гарантії не відповідають новим викликам часу, тому адаптація програм має відбуватися відповідно до умов воєнного часу.

Необхідність підготовки Державної програми протидії домашньому насильству під час війни зумовлена низькою критичністю та особливостями, які супроводжують воєнний конфлікт. У контексті військового протистояння домашнє насильство може набувати більш складних та загострених форм, наступне суспільство переживає стресові та непередбачувані обставини. Представники іноземної школи права вказують, що перебої в роботі звичайних медичних і соціальних служб, а також обмежений доступ до таких засобів підтримки, як притулки та благодійні лінії довіри, можуть негативно вплинути на повідомлення про домашнє насильство [4].

Програма має на меті визначення ключових аспектів та визначення переваг у протидії домашньому насильству під час війни, важливо відзначити особливості адаптації існуючих методів та програм до воєнного контексту, зокрема врахування надзвичайних ситуацій та швидкозмінюваних умов.

Запропонуємо основні структурні елементи вказаного документу. Зокрема, первинно доречно визначити мету програми, яку пропонує викласти наступним чином – забезпечення захисту та підтримка громадян, постраждалих від домашнього населення в умовах воєнного стану, а також створення системи ефективного попередження та протидії цьому явищу. Також слід унормувати основні напрямки Програми, зокрема, на нашу думку, їх доречно виокремити в п'ять блоків.

Медична та психологічна допомога, що включає забезпечення доступу до невідкладної медичної допомоги та психологічної підтримки для постраждалого домашнього насильства. Медична допомога надає можливість постраждалим отримати необхідну лікарську допомогу при травмах та інших фізичних ушкодженнях, які можуть виникнути в результаті насильства. Психологічна підтримка спрямована на надання допомоги в подоланні емоційних та психологічних труднощів, які можуть виникнути внаслідок травматичних подій, дозволяє жертвам знайти способи справлятися з емоційним стресом, відновити психологічний комфорт і здатність до нормального функціонування.

Додатково, важливо отримати, що медична допомога та психологічна підтримка повинні надаватися в атмосфері поваги, довіри та конфіденційності. Медичний персонал та психологи повинні мати високий рівень професійної компетентності та емпатії, щоб створити сприятливі умови для відновлення фізичного та психологічного стану постраждалих.

Безпечні притулки та укриття – створення та підтримка притулків для жертв, де вони можуть перебувати під час конфлікту та отримати захист від насильства, розгортання

мережі безпечних притулків для постраждалих від домашнього населення, де надається тимчасове притулку, харчування та необхідна медична підтримка.

Тут слід констатувати, що цілеспрямована організація просторів, де жертви можуть отримати тимчасове притулення та захист від насильства особливо утрудненні для цивільного населення, що опинилося в зоні бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях не підконтрольних Україні. Реальні засоби, які може здійснювати наша держава – це особливий акцент на протидії домашньому насильству при евакуації осіб із зони бойових дій. Уповноваженим особам необхідно мати на увазі особливі потреби для жертв домашнього насильства, особливо враховуючи тяжкі умови воєнного конфлікту, можливість зростання напруження та психологічного стресу серед переселенців.

Важливо забезпечити персональне використання ідентифікації ознак домашнього населення та навчити їх ефективно реагувати у випадку, коли це необхідно, навички комунікаційної та психологічної підтримки можуть допомогти в виявленні ситуацій загрози та поточному наданні допомоги постраждалим. Таким чином, персонал повинен бути ознайомлений з процедурами надання першої допомоги та шляхами забезпечення безпеки для постраждалих. Крім того, важливо мати доступ до контактів громадських та правозахисних організацій, які можуть надати необхідну підтримку та консультації при домашньому насильстві, розуміти алгоритм дій при таких ситуаціях.

Необхідно також пам'ятати про конфіденційність та анонімність у виявленні та реагуванні на випадкові випадки домашнього використання. Постраждалі мають бути впевнені, що їхні дані та ситуація залишаються конфіденційними та не підлягають розголошенню без їхнього дозволу. Навички протидії домашньому насильству є невід'ємною частиною підготовки персоналу та служби. Забезпечення доступу до гарячих ліній та консультаційних служб, які надають підтримку жертвам домашнього насильства, працюють цілодобово для надання невідповідної консультації та допомоги постраждалим.

Соціально-правова підтримка, тобто надання юридичної консультації та підтримка постраждалих від домашнього населення, включаючи захист їх прав та допомогу у вирішенні юридичних питань, у тому числі забезпечення судового захисту та термінове отримання застосування термінового заборонного припису стосовно кривдника.

Також в межах цієї групи заходів необхідно визначити функціонування реабілітаційних програм фізичного та психологічного відновлення постраждалих, спрямованих на стабілізацію їхнього фізичного та емоційного стану.

Освітні заходи, котрі б включали проведення навчальних програм для жертв домашнього населення щодо прав та можливостей, а також навичок самозахисту та виходу з кризових ситуацій, організація навчальних та розважальних програм для дітей та дорослих, які допоможуть їм відновити нормальний ритм життя та знайти підтримку серед однолітків та спільноти.

Аналітичні дані зібрані в більшості штатів США демонструють, що закриття шкіл пов'язане зі зниженням кількості повідомлень про жорстоке поводження з дітьми на 27%, що узгоджується з тим, що педагоги відіграють важливу роль у повідомленні про жорстоке поводження з дітьми [5]. Відновлювати якомога швидше слід перебування дітей в колективі однолітків, освітніх та виховних закладах.

Встановлення системи *моніторингу та звітності* щодо ефективності програми та заходів протидії домашньому насильству під час війни, оскільки успішність попередньо визначених заходів буде залежати від грамотного планування, реалізації та систематичного моніторингу результатів.

Програма також повинна виокремлювати етапи війни та її вплив на динаміку домашнього населення, наприклад, можливість загострення ситуації під час активних бойових дій, або насправді після завершення конфлікту, коли суспільство потребує особливого відновлення. Додатково, у програмі слід визначити механізми координації між міжнародними органами, правоохоронними органами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами, що дозволяє забезпечити цілісний та комплексний підхід до розв'язання проблем домашнього населення в умовах війни.

Інформаційно-комунікативні технології надали додаткові можливості для захисту прав і свобод громадян у всіх сферах, вважає дистанційні засоби забезпечення протидії та боротьби з домашнім насильством в умовах війни є кількома інструментами для надання допомоги та підтримки постраждалим.

Вважаємо у програмі вказати інформаційно-технологічні заходи забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству. До них пропонуємо включити наступні: електронні лінії підтримки – онлайн платформи, де потерпілі можуть звернутися за консультацією, отримати пораду та підтримку в режимі реального часу; відеоконференції з психологами та соціальними працівниками – можливість отримати консультації та підтримку від спеціалістів через відеодзвінки, що дозволяє надати допомогу без необхідності фізичної присутності; вебінари та онлайн-тренінги – проведення освітніх заходів та навчання для груп постраждалих за допомогою онлайн-платформи; інформаційні ресурси та платформи – спеціалізовані веб-сайти, де можна знайти інформацію про права постраждалих, особливості взаємодії з правоохоронними органами та органами соціального захисту; мобільні додатки для допомоги постраждалим – розробка та використання мобільних додатків, що надають інструкції та контактну інформацію для тих, хто потребує допомоги; соціальні мережі та чат-групи – створення просторів для обміну досвідом та підтримки між постраждалими, а також отримання консультацій від фахівців.

Ці онлайн дистанційні інструменти можуть надати ефективну та оперативну допомогу постраждалим в умовах військового конфлікту. Крім того, онлайн-дистанційні засоби забезпечують конфіденційність та анонімність для тих, хто може відчувати себе або страх при зверненні за допомогою прямого контакту, що особливо важливо для ситуації домашнього насильства, коли постраждалі можуть відчувати обмеження у свободі дій та слова.

Також слід забезпечити можливість використання технологій шифрування та захисту особистої інформації, щоб запобігти можливому доступу недозволених осіб до особистих даних. Нарешті, розвиток та підтримка таких онлайн-інструментів потребує постійного навчання та підвищення кваліфікації фахівців, які надають підтримку постраждалим в умовах військового конфлікту, що включає в себе оволодіння навичками ефективної комунікації в онлайн-середовищі та розуміння особливостей психологічного супроводу через віртуальну платформу. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити якісну та ефективну допомогу

Висновок. Державна програма протидії домашньому насильству під час війни є критичним інструментом для забезпечення безпеки, захисту та підтримки постраждалих в умовах військового конфлікту, служить основою для розробки та реалізації конкретних заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству в умовах війни.

Перш за все, необхідно забезпечити постраждалих цивільних доступом до безперешкодної та ефективної системи екстреного реагування та допомоги, зокрема створення та підтримку безпечних притулків та невідкладних служб, які надають допомогу та захист потерпілим. Крім того, необхідно розробити та впровадити освітні та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення свідомості про шляхи уникнення та запобігання домашньому насильству в умовах конфлікту. Цій кампанії необхідно надати важливу інформацію про права та можливості постраждалих. У цивільних осіб, які опинились у зоні бойових дій, важливо розрізняти спеціальні потреби та ризики, пов'язані з домашнім насильством, надання психологічної підтримки та консультацій, спрямованих на зміцнення резистентності до стресу та травматичних подій, є невід'ємною частиною боротьби з цією проблемою. Також слід акцентувати увагу на створених прозорих та ефективних механізмах звітності та моніторингу соціального населення.

Список використаних джерел:

1. Kyoore J. E., Sulemana I. Do Educational Attainments Influence Attitudes Toward Gender Equality in Sub-Saharan Africa? *Forum for Social Economics*, 2019. 48:4, 311-333, DOI: 10.1080/07360932.2018.1509797

2. Piquero A. R., Jennings W. G., Jemison E., Kaukinen C., Knaul F.M. Domestic violence during the COVID-19 pandemic – Evidence from a systematic review and meta-analysis. *Journal of Criminal Justice*. 2021. Vol. 74, 101806

3. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова КМ України від 24 лютого 2021 р. № 145 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text>

4. Gulati G., Kelly B. D. Domestic violence against women and the COVID-19 pandemic: What is the role of psychiatry? *International Journal of Law and Psychiatry*. 2020. Vol. 71, 101594

5. Fitzpatrick M., Benson C., Boudarant S. Beyond reading, writing, and arithmetic: the role of teachers and schools in reporting child maltreatment. *NBER Working Paper* 2020. No. 27033

